

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ו / גליון ריג

ערש"ק פרשת בשלח ה'תשס"ט

פתח דבר

בעזרהי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בשלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון ריג), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

325 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור דברי רש"י שמביא ב' פירושים על הפסוק "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן"; יבאר כיצד מרים יצאה בתפים ובמחולות ללא בקשת רשות משה, והצריכותא בב' הפירושים; רמז בדבר עפ"י פנימיות העניינים.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק יא עמ' 55 ואילך)

יינה של תורה

תורה מלשון הוראה / ביאור נפלא בעניין יציאת מצרים וקריעת ים־סוף בעבודת האדם; שלילת טענות ה"ד' כיתים" שבלב האדם.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ג עמ' 876 ואילך)

קב חומטין / ביאור ג' דרגות בגילוי אלוקות בעולם; הגילוי הנעלה ביותר הוא על מנת לנצח את היצר. וע"ד מלך דבשעת המלחמה מבזבו כל אוצרותיו.

(ע"פ מאמר ד"ה באתי לגני תשכ"ט)

חידושי סוגיות

בגדר מצות סעודה במוצאי שבת – ידייק בלשון רבינו הזקן בשולחן, דמשמע שהיא פרט בקיום מצוה אחרת באופן ד"מן המובחר"; יאריך להוכיח במקור סעודה זו, שהוא זכר לדרך אכילת המן שהיו סועדים ממנו בצאת השבת; יסיק שקדושת השבת עצמו נמשך לסעודה זו, והיא דין בג' סעודות עצמם.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לו עמ' 70 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש נ"ע בענין הניגון בשעת התפילה.

(משיחת ער"ח תמוז ה'תש"ב)

מקרא אני דורש

מרים – אחות אהרן

ביאור דברי רש"י שמביא ב' פירושים על הפסוק "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן"; יבאר כיצד מרים יצאה בתפים ובמחולות ללא בקשת רשות משה, והצריכותא בב' הפירושים; רמז בדבר עפ"י פנימיות העניינים

א. "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחולות" (פרשתנו טו, כ). ופירש רש"י: "ותקח מרים הנביאה – היכן נתנבאה? כשהיתה 'אחות אהרן', קודם שנולד משה, אמרה: עתידה אמי שתלד בן וכו', כדאיתא בסוטה. דבר אחר: אחות אהרן, לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה נקראת על שמו".

והנה ידוע, שכאשר רש"י מביא שני פירושים, הרי זה משום שיש חסרון וקושי בפירוש הראשון שלכן רש"י אינו מסתפק בו ומביא פירוש נוסף; אך לאידך גיסא, יש גם קושי בפירוש השני, ואדרבה – קושי גדול יותר מאשר הקושי שבפירוש הראשון, ולכן רש"י מקדים דוקא את הפירוש הראשון, שהוא היותר קרוב לפשט.

ובענייננו צריך ביאור, למה לא הסתפק רש"י בפירושו הראשון, אלא הוסיף פירוש נוסף ("דבר אחר")? ולאידך, מה חסר בפירוש השני, שלכן הפירוש הראשון קרוב יותר לפשט?

ב.]והנהגה לכאורה היה אפשר לומר, שהקושי בפירושו הראשון הוא בעצם זה שמרים נתנבאה קודם שנולד משה. כי, על פי המבואר במדרש (שמות רבה פ"א, יג), הרי שמרים היתה אז קטנה ביותר בשנותיה, ואינו מסתבר (לפי הפשט) שכבר התנבאה.

אבל כד דייקת, אין לומר שזו הקושיא שהיתה לרש"י בפירושו זה – כי:

בלימוד "פשוטו של מקרא" – אין הכרח שהיתה אז קטנה.

בפרשת שמות מסופר על הנהגת מרים בעת לידת משה, ונאמר שם "ותלך העלמה" (ב), ו"מפרש רש"י שם: "מלמד שהלכה בזריזות ועלמות כעלם". הרי שרש"י למד (בדרך הפשט) שמרים התנהגה כבר אז "בזריזות ועלמות". ומזה מובן, שעם היותה קטנה בשנים, היו בה תכונות של גדולה, וראויה היתה שתחול עליה נבואה.

ויש לומר, שלכן רש"י מציין כאן "כדאיתא בסוטה" – שלכאורה, מה ניתוסף על ידי ציון זה? וגם: מאמר זה הרי נמצא כבר קודם לכן – במסכת מגילה (יד, א) – ולמה איפוא ציין רש"י דוקא לסוטה ולא למגילה?

אלא, שרש"י נתכוון לציין למאמר הנ"ל – "מלמד שהלכה בזריזות כעלמה" – שהוא נמצא דוקא בסוגיא שבמסכת סוטה ולא בסוגיא שבמסכת מגילה].

ג. וביאור הענין - ובהקדים:

כוונת הכתוב כאן היא ליישב קושיא בכללות הסיפור - כיצד עשתה מרים דבר זה, מבלי לקחת רשות ממשה רבינו?

והרי בהכתובים שלפני זה בענין זה עצמו נאמר (יד, לא) "ויאמינו בה" ובמשה עבדו", שמזה מובן עד כמה בטלים היו כל בני ישראל אל משה באותה שעה. ואם כן אינו מובן: איך זה עשתה מרים מעשה זה של אמירת שירה וכו', ובאופן ש"ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות" – ולא מצינו שנטלו רשות ממשה על זה?

וכדי לתרץ זאת מדגיש הכתוב שמרים היתה נביאה גדולה, עד כדי כך שהיתה נביאה כבר בהיותה "אחות אהרן", עוד לפני שנולד משה;

שמכל זה מוכח שדרגת נבואתה היתה גדולה ביותר, ולכך היתה יכולה לענות השירה בפני משה רבינו (וכמו שנתבאר בארוכה במדור זה אשתקד, עיי"ש).

ד. אבל בפירושו זה יש קושי לכאורה:

אם אכן כוונת הכתוב היא לספר ערך נבואתה לגבי משה – הרי אדרבה: היה מתאים יותר לומר "הנביאה אחות משה", לשון שמדגישה את האחוה וההשוואה שבין מרים לבין משה!

לקראת שבת

ז

ואמנם יש לתרץ, שכוונת הכתוב היא להדגיש את גודל ערכה, שהתנבאה בהיותה "אחות אהרן", עוד לפני לידת משה, שזה מדגיש שיש בה איזה מעלה אפילו לגבי משה עצמו, ולכן לא היתה צריכה לבקש את רשותו;

אבל דוחק הוא, כיון שכד דייקת הרי מרים לא חידשה חידוש כה גדול, שהרי כל בני ישראל אמרו שירה (ולא רק משה), וכל החידוש שחידשה מרים היה רק בזה שגם הנשים תאמרנה (והרי אף הן היו באותו הנס), ואם כן כדי להסביר איך עשתה זאת אין צורך להפליא את מעלתה שהיתה נעלית יותר אפילו ממשה עצמו, ודי ומסתבר היה לומר "אחות משה".

ולכן מביא רש"י שישנו עוד טעם למה מפרש דרגת מרים דוקא על ידי המלים "אחות אהרן" – ולא "אחות משה" – והוא "לפי שמסר נפשו עליה כשנצטרעה" ולכן "נקראת על שמו", היינו שבגלל מעשה זה היו קוראים אותה תמיד "אחות אהרן".

אבל סוף סוף הפירוש הראשון קודם – כי בפירושו השני יש שני קשיים:

א. כאן מדובר בקריעת ים סוף, ואם כן נמצא ש"נקראת על שמו" של אהרן מצד מאורע שאירע זמן רב לאחר מכן! [ואף שמצינו ש"כתב המקרא על שם העתיד" (בראשית ב, יד. ועוד), הרי סוף סוף דוחק הוא בנדו"ד].

ב. כאן צריך להיות הדיבור במעלתה של מרים, ואיך יקראנה "אחות אהרן" – המזכיר את חסרונה, שנצטרעה ואהרן היה צריך למסור את נפשו עליה?!

ה. ובדרך הרמז והמוסר יש לומר, ששני הפירושים עולים בקנה אחד ויש בהם הוראה ל"כל הנשים" היוצאות אחרי מרים.

ובהקדים המבואר בתורת הסוד, שמרים מורה על ספירת המלכות (ראה שער הפסוקים שמות ב, ד. הגהות מהרח"ו לזח"ב יב, א). ובספירת המלכות מוצאים אנו שני צדדים הפכיים (כמבואר בכ"מ בחסידות – ראה ד"ה יחינו תנ"ט, ועוד): מחד גיסא, ספירת המלכות מושרשת למעלה מכל הספירות; אבל מאידך גיסא, הרי "לית לה מגרמה כלום" (בדוגמת הלבנה), וענינה הוא להיות בביטול גמור ולקבל מהספירות שלמעלה ממנה. ודוקא על ידי התבטלותה להספירות שלמעלה ממנה – מתגלה בה שורשה העליון, שמצד זה היא נעלית עוד יותר מהם.

ועל דרך זה הוא בענינינו:

פירוש הראשון מדבר במעלתה של מרים – שהיתה נביאה גדולה ביותר, עוד לפני שנולד משה; ואילו הפירוש השני מדגיש את הצד השני, שמצד עצמה היתה מצורעת ורק בזכות שאהרן "מסר נפשו עליה" נתרפאה, עד כדי כך שהיא "נקראת על שמו" של אהרן, כלומר שהיא בטילה וטפילה אליו.

לקראת שבת

ומזה הוראה מיוחדת לנשי ובנות ישראל, שאף שיש בהן כמה מעלות שאין בהאנשים (ראה פרש"י פינחס כו, סד. מגילה כב, ב. ובכ"מ), מכל מקום עליהן לדעת אשר "איזוהי אשה כשרה העושה רצון בעלה", כלומר: שצריכה להיות בביטול להבעל וכו', ודוקא על ידי זה תבואנה לידי גילוי המעלות הנמצאות בהן.

הדמיון בין המצרים לנחשים

מסופר בפרשה שאחרי יציאת בני-ישראל ממצרים רדפו אחריהם המצרים בעזרת "שש מאות רכב". הבהמות ששימשו אותם לרכיבה נותרו לפליטה ממכת דבר והיו שייכות ל"ירא את דבר ה'" – המצרים שהאמינו לאזהרת משה על מכת הדבר המתקרבת, והכניסו את בהמותיהם למקום שמור.

על זה כותב רש"י: "מכאן היה ר"ש אומר: כשר שבמצרים – הרוג. טוב שבנחשים – רצוף את מוחו". וידועה התמיהה: וכי על הסיוע בהבאת הבהמות מגיע לבעליהן עונש מיתה?

וי"ל שאת זה מתרץ רש"י כשכותב: "טוב שבנחשים רצוף את מוחו". המצרים נמשלו לנחשים שעליהם נאמר "ואיבה אשית", כלומר שיש שנאה תמידית בין הנחש לאדם. הנחש מתייחד בערמומיות שלו, שמקורה במוח, ככתוב "והנחש היה ערום", ועל-כן צריך לרוצץ את מוחו דייקא.

זו הסיבה להרוג אפי' "כשר שבמצרים":

גם המצרים, כולם, התנהגו כנחשים בהתאם לחינוך שקיבלו מפרעה "הבה נתחכמה לו", והרבו בתחבולות כדי להקשות את השעבוד על בני-ישראל ולהרע להם יותר ויותר. על מעשיהם אלו נתחייבו מיתה בטביעה.

(ע"פ ליקוטי-שיחות חלק ט"ז, ע' 148 ואילך)

הקשר בין בית - המקדש לשירת הים

בשירת הים נכתב "מקדש אדני כוננו ידיך". וצריך ביאור, מדוע מוזכר בית-המקדש בשירת הים – מה לביהמ"ק ולגאולת מצרים?

וי"ל:

מלבד השירה על הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה לבני-ישראל, בשירת הים יש הלל ושבח גם על גילוי מלכותו ושליטתו של הקב"ה בעולם על-ידי: גאולת ישראל, הנצחון על פרעה ושידוד מערכות הטבע (ניסים) למען גאולת עם ישראל.

הדבר מתבטא בדברי הרמב"ן: "יאמר כי הראה עתה כי הוא מלך ושלטון על הכל שהושיע את עבדיו ואבד את מורדיו כן יהי הרצון מלפניו לעשות בכל הדורות לעולם".

תכלית ההתגלות של מלכות הקב"ה בפועל היא בציווי "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" דקאי על בניין בית-המקדש, דאז מלכותו ית' מתגלית בעולם. לכן נכלל בית-המקדש בשירת-הים, כי הוא תכלית ושלימות יציאת-מצרים. ואכן, בזמן "בית ראשון" התבטאה מלכות הקב"ה בתוקף שלטון בני ישראל שלא סבלו משכניהם.

(ע"פ ליקוטי שיחות חלק ט"ז ע' 81)

יינה של תורה

תורה מלשון הוראה

קריעת ים-סוף בזמן הזה

ביאור נפלא בעניין יציאת מצרים וקריעת ים-סוף בעבודת האדם;
שלילת טענות ה"ד" כיתות" שבלב האדם

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֲל תִּירְאוּ הִתְיַצְבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת יי' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם
כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרִאֲתָם עוֹד עַד עוֹלָם: יי' יִלָּחֶם לָכֶם
וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן:

(פרשתנו ט, כד)

כרבע כיתים נעשו אבותינו על היס: אחת אומרת נפול לים, ואחת אומרת נחזור למצרים, ואחת אומרת נעשה עמהן מלחמה, ואחת אומרת נלווח כנגדן. זו שאמרה נפול לים, אמר להן משה: "התיצבו וראו את ישועת יי' וגו'". זו שאמרה נחזור למצרים, אמר להן משה: "כי את אשר ראיתם את מצרים היום וגו'".

וזו שאמרה נעשה עמהן מלחמה, אמר להן משה: "יי' ילחם לכם".
וזו שאמרה נלווח כנגדן, אמר להן משה: "ואתם תחרישון".

(ירושלמי תענית פ"ב ה"ה)

בשו"ע (שוע"ר סי' סו סי"ב) נפסק כי בכל יום יש להזכיר את קריעת ים סוף כחלק ממצות זכירת יציאת מצרים, כיון שקריעת ים סוף מהווה את הסיום של יציאת מצרים. גם בעבודת

לקראת שבת

יא

האדם לקונו, שחייב לצאת ממצרים בכל יום (כמבואר כ"ז בספר התניא קדישא פל"ח) עליו לעבור את ים סוף.

יצאת מצרים בעבודה רוחנית פירושה, שהיהודי משליך מעליו את עולו של פרעה מלך מצרים – גופו והעולם שסביבו, ומקבל ע"ע עול מלכות שמים, עולו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

אלא, שבקבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות לבד לא סגי. שכן ליבו ורצונותיו של האדם שבויים עדיין במצרים. הוא עדיין אוהב את העולם ומתענג מתענוגיו, ואילו בענייני תורה ומצוה – אף שהוא מקיים אותם כעובד עבודת עבד – אין לו חיות. כי "כשם שלא ישכנו האש והמים בכלי אחד כך לא תשכון אהבת ה' ואהבת העולם בלב האדם" (ראה חובת הלבבות שער אהבת ה' בתחילתו). הוא אמנם יצא ממצרים, אך כשהוא מסב את פניו הוא רואה "והנה מצרים נוסע אחריהם" – העולם ותענוגיו "רודפים אחריו".

לכן, כדי לצאת ולהתנתק לגמרי ממצרים, צריכה להיות "קריעת ים סוף". "כמים לים מכסים" (ישעי' יא, ט) : "ים" מסמל הסתר וכיסוי, "יבשה" עניינה גילוי. על היהודי להתבונן במה ש"מכוסה" בתוך העולם, זה שהעולם עניינו האמיתי הוא רק דבר ה', ולהתעלם מה"ים" שמסתיר את דבר ה'. כאשר יהודי מגלה שבאמת "אכן אתה אל-מסתתר" (ישעי' מה, טו) – והוא הופך ים ליבשה, הרי שהתענוג האמיתי שלו יכול להיות רק בענייני תורה וקדושה שהם האמת היחידה.

אלא, שברגע האחרון לפני קריעת ים סוף, יכולים להווצר בלבולים שונים בדרכי עבודת ה' העיקרית – הוזהים לאותם כתות שנחלקו על הים.

הכת הראשונה טוענת: "נפול לים". העולם שסביבנו כל כך נורא, פרעה מלך מצרים הוא ה"מושל בכיפה". אין סיכוי שהקדושה תנצח את העולם. מסיבה זו, אם אני רואה ש"מצרים נוסע אחריהם" – עליי לקפוץ לים! להשליך את עצמי בים התורה, ים התפילה וים התשובה. להסתגר בד' אמות של הלכה ולברוח מן העולם ככל האפשר –

על כך עונה משה רבינו: לא זו הדרך ולא זו העיר. "התיצבו וראו את ישועת ה'" – בכוחנו, בשליחותו של הקב"ה ומשה עבדו לכבוש את העולם, אלא שהסדר הוא "מעט מעט אגרשנו", להאיר עוד פינה בעולם, ולחמם עוד יהודי ועוד יהודי בחום ואור התורה.

הכת השנייה, אוחזת כבר בדרגא רוחנית גבוהה יותר, והיא אומרת: "נחזור למצרים". הן אמת, שאין לנו יכולים להתעלם ממטרת ירידת נשמתנו לעולם הזה התחתון שהוא כדי לפעול בו בענייני קדושה. אבל "על כרחך אתה חיי" אין לנו ברירה ועלינו להשלים את תפקידנו. אך העבודה היא "בלא לב ולב". כאשר חייבים לעשות משהו – בוודאי שנעשה. נקפיד על תפילות בזמנן, אם נראה יהודי הזקוק לעזרה נסייע לו. אבל הכל ללא מרץ וללא חיות, כ"עבדים במצרים".

לקראת שבת

אך גם דרך זו איננה נכונה: קבלת עול מלכות שמים בדרך עבודת עבד, היא אמנם "ראשית העבודה" (כמבואר בתניא קדישא פמ"א), אך רק "ראשית". עבודת ה' צריכה להיות מתוך חיות ושמחה. כאשר יהודי יודע שביכולתו לקיים את כל העולם בלימוד פסוק חומש, וקיום מצוה – הרי זה אמור לעורר שמחה ותענוג המתבטאים בקיום המצות מתוך זריזות וחיות.

הכת השלישית טוענת: "נעשה עמהם מלחמה". אין אנחנו יכולים לראות איך פרעה מלך מצרים הוא המושל בכיפה, אנחנו לא מסכימים על שלטון הטומאה והכפירה בעולם. ולכן "נעשה עמהם מלחמה". נצא למלחמת חרמה בכל מה שמפריע להתגלות השכינה. את עבודה זו נעשה מתוך חיות, שמחה, תענוג וזריזות.

אך שוב אין זו הדרך. בשעה שהציווי הוא "תעבדון את האלוקים על ההר הזה" – להתקדם לקראת מתן תורה, להביא את התורה לעולם, אין זמן למלחמות בקליפות. זה הזמן לקיים "וייסעו" – להתקדם בעוד צעד בהכנת העולם למתן תורה.

מלבד זאת, לא ניתן לדעת מאיזה מקום בנפש מגיע הרצון למלחמה. כאשר המלחמה היא בציוויו של ה' ומשה עבדו, אזי בוודאי שזו מלחמת מצוה של טוב וקדושה. אך כאשר המלחמה היא מרצונו הפרטי – יכול להיות מאוד שהאדם בטבעו הוא בטבע הגבורות, ואת טבע לא טוב זה ה"ה מגלה במלחמה זו.

והכת הרביעית, הנעלית ביותר אומרת: "נצווה כנגדן". עלינו אכן להוסיף באור התורה והתפילה, מתוך חיות ושמחה. הדרך לעשות זאת הוא ע"י תפילה והתקשרות עם הקב"ה. (כידוע שתפילה מלשון התחברות כמו "התופל כלי חרס" (כלים פ"ג מ"ה)). אנו נתפלל ונתקשר לקב"ה, נבטל את רצונותינו ונתדבק אליו בתכלית, עד אשר כל מציאותינו לא תהיה אלא ביטול ודביקות בה'. נבקש ממנו שיגלה את מלכותו בעולם ויפיע בהדר גאון עוזו על כל יושבי תבל ארצו.

אך גם דרך עבודה זו, למרות מעלתה הגדולה, אינה במקומה. בשעה שישראל נוסעים לקבל את התורה, תפקידם הוא לפעול בכוחות שהקב"ה נתן לכל יהודי. עם הדביקות וההתקשרות באלקות, יש לנצל את הכשרונות והיכולות שנתן הקב"ה לכל אחד כדי להתקדם בעוד צעד למתן תורה – "וייסעו"!

קב חומטין

”נעימות בימינך נצח”

ביאור ג' דרגות בגילוי אלוקות בעולם; הגילוי הנעלה ביותר הוא על מנת לנצח את היצר. וע"ד מלך דבשעת המלחמה מבזבז כל אוצרותיו

”תודיעני אורח חיים”. רבי עזריה אמר:

אמר דוד: ”רכון העולמים תודיעני אורח חיים”

אמר לו: ”חיים את בעי? – צפי לתורה! שנאמר: ”עץ חיים היא למחויקים בה”.”

(מדרש תהילים פנ"ז)

”שובע שמחות את פניך”. אלו שבע כתות של צדיקים שעתידים להקביל פני שכינה, ופניהם דומות: לחמה, ולבנה, לרקיע, לכוכבים, לברקים, ולשושנים, ולמנורה המהורה שהיתה כבהמ”ק...

”נעימות בימינך נצח”. וכי מי מודיענו איזו כת החכימה והנעימה שבה?

תרון אמורין: חד אמר זו שבאה מכחה של תורה ומכחן של מצות, ואחרנא אמר אלו סופרין ומשנין שמלמדין תינוקות כאמתן שהן עתידין לעמוד בימינו של הקדוש ברוך הוא

הרא הוא דכתיב: נעימות בימינך נצח.

(ויקרא רבה פ"ל)

ממדרשים אלו נמצינו למדים כי בפסוק (תהילים זט) ”תודיעני אורח חיים, שובע שמחות את פניך, נעימות בימינך נצח” יש שלשה חלקים, המכוונים כנגד שלשה עניינים בעבודת ה':

”תודיעני אורח חיים” – לימוד התורה. כדרשה ”צפי לתורה שנאמר עץ חיים היא”.

ב”שובע שמחות את פניך” שכדברי המדרש קאי על שבע סוגי צדיקים, הכוונה לעבודת בירור הניצוצות ותיקון העולם. שהרי העולם נחלק לשבעה חלקים (כנודע מענין שבעת ימי הבנין ועוד) – וכנגד שבעת החלקים יש גם שבעה מיני צדיקים שכל אחד מהם מתקן חלק אחר בעולם.

”נעימות בימינך נצח” – היא עבודת ה' ”לנצח” את היצר הרע ואת המפריעים לקדושה בעולם.

יש לומר שבשלשה סוגי עבודה אלו מרומזים ג' דרגות בהשפעה האלוקית בעולם.

ובהקדים, דבספרי חסידות מבואר שישנן השפעות אלוקיות שאינן מתגלות בד"כ אלא בזמנים מיוחדים דעת רצון. ובנוגע לאותן השפעות מבואר משל ממלך שיש לו הון רב ואוצרות יקרים שאצרו אבותיו מדור דור ואינו מגלה אותם לאף אחד כי אם לפרקים רחוקים מאוד בעתות רצון מיוחדות ונדירות.

וביחס לזמן שבו המלך מגלה את האוצרות מובא ג' עניינים:

הא': בעת שמחה גדולה ביותר, כמו בשעת חתונתו או חתונת בנו יחידו, כאשר עושה המלך משתה ושמחה ה"ה מצווה להוציא כלים יקרים הטמונים באוצרותיו להראות את יקר תפארת גדולתו ועושר וכבוד מלכותו.

אמנם, המלך אינו מגלה את כל האוצרות כ"אם חלק קטן מהם, ואינו מחלק ומפזר אותם אלא רק מראה אותם להתפאר, ואף גם זאת רק לאלו המובחרים שבעם המסובים ומוזמנים לישיב במשתה המלך.

אבל בעת המלחמה, כאשר רוצה המלך לכבוש ולהרחיב את גבול ארצו, אזי הוא מוציא את האוצרות ממקומם ומוכר אותם על מנת שיהיה לו כסף לצאת למלחמה.

אך זה עצמו שהמלך מבזבז את אוצרותיו עבור המלחמה, אינו כל כך עבור המטרה להרחיב גבול ארצו – שכן עבור מטרה זו יש תמיד שיקול של רווח והפסד, האם באמת כדאי וראוי לבזבז כל כך הרבה עבור חבל ארץ נוסף. אבל על מנת לנצח את אויביו – עבור מטרה זו מבזבז המלך את כל אוצרותיו.

וזאת מכיון אשר ענין הניצחון – שהאדם רוצה לנצח ולהתגבר על זולתו, הוא ענין עמוק ביותר בנפש האדם, ועד שזה נוגע לכל מציאותו. ולכן עבור מטרה זו, מבזבז המלך את כל האוצרות שיש לו ושאצרו אבותיו מדור דור, ואינו מתחשב בתועלת שתבוא לו ע"ז. והבזבז הוא לכל אחד מפרוטי האנשים היוצאים בצבא המלחמה, כדי שיעשו כל המוטל עליהם וינצחו את האויבים.

וזהו המרומז בפסוק: "תודיעני אורח חיים" קאי על מתן תורה, זמן חתונתו של הקב"ה עם כנס"י כמבואר במדרשים. אזי בשביל השמחה הגדולה הלזו ה"ה מגלה את האוצרות.

למעלה מזה: "שובע שמחות את פניך" שהוא שבע סוגי עבודות הצדיקים לכבוש את העולם ולהרחיב את גבול הקדושה בעשיית דירה לו יתברך בעולם הזה. ועבור מטרה זו מגלה המלך אוצרות יקרים עוד יותר.

ומעלה שאין למעלה ממנה: "נעיימות בימינך נצח" כאשר הבן-ישראל יוצא בשליחות המלך, מלכו של עולם, ללחום ולנצח את היצר הרע המנגד ומפריע לאלוקות. אזי, בשביל ניצחון זה נותן הקב"ה את כל ההשפעות הכי נפלאות ונותנם לכל אחד ואחד מאנשי החיל – והעיקר הוא שינצח את המלחמה ויכבוש את יצרו.

קרי"ס מצד טבע הים

וישב הים לפנות בוקר לאיתנו
(יד, כז)

וישב הים . . לתנאו שהתניתי עמו מתחלה . .
. . כך התניתי עמו מתחלה שאני קורעו . .
(שמות רבה פכ"א, ו ובכ"מ).

ותמוה הרי ביכולת הקב"ה לעשות בעולם
כרצונו, ובודאי ה' ביכלתו ית' לבקוע את הים
גם אם לא ה' מתנה את זה עם הים מקודם
שנברא, וא"כ למה הוצרך תנאי זה?

ויש לתרץ:

נס פירושו שידוד מערכות הטבע, שבד"כ
מנהיג הקב"ה את עולמו בגדרים מסויימים,
ורק בזמנים מיוחדים באופן יוצא מן הכלל
"משדד" הקב"ה גדרים אלו, וזה נקרא "נס".

והנה אמרו חז"ל שהעולם נברא "בשביל
ישראל שנקראו ראשית" (רש"י ר"פ בראשית),
ומובן מזה שגם גדרי הטבע נבראו בשביל
ישראל.

וא"כ בלי התנאי שהתנה הקב"ה מתחלה,
ה' יוצא דטבע הים סוף עצמו לא רק שלא
נברא בשביל ישראל אלא אדרבה מונע את
ישראל מלעבור דרכו, ורק דהקב"ה "שבר"
טבע הים סוף בשביל ישראל.

אבל ע"י שהקב"ה התנה עם הים סוף
שאם לא יבקע לפני בני ישראל יחזור לתוהו
ובוהו, נעשה זה תנאי בכריאתו שאם לא ה'
נבקע לא ה' נברא, ונמצא שגם עצם טבע
הים-סוף נברא בשביל ישראל.

(ע"פ לקו"ש ח"ו ע' 91 ואילך)

ה' ילחם לכם או צא הלחם בעמלק

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון
(יד, יד)

ובסיום פרשתנו מצינו דבמלחמת עמלק
צוה הקב"ה "צא הלחם בעמלק".

וצ"כ למה במלחמת מצרים נצטוו "ואתם
תחרישון" שלא ילחמו כי "ה' ילחם לכם",
משא"כ במלחמת עמלק שהוצרכו להלחם
בעצמם?

וי"ל הביאור בזה:

דהנה בני ישראל מצ"ע אינם שייכים כלל
למלחמות וכיו"ב שהרי "הקול קול יעקב
והידיים ידי עשו", שעשו שייך למלחמות
משא"כ יעקב, ולכן במלחמת מצרים נצטוו
"ואתם תחרישון" שלא יהי' להם שייכות
למלחמות.

משא"כ במלחמת עמלק שאז היו בני
ישראל בדרך למתן תורה ועמלק נלחם לעכב
את ישראל מקבלת התורה, אז נצטוו להלחם.
כי כשיש מונע ומעכב מלימוד התורה אין
לעשות שום חשבונות וצריך לעשות כל
התלוי בו אפי' דבר שמצ"ע אינו שייך לזה
ועד למלחמה גשמית כדי להסיר את המונע
והמעכב.

(ע"פ לקו"ש ח"א עמ' 144 ואילך)

חידושי סוגיות

בגדר מצות סעודה במוצאי שבת

ידייק בלשון רבינו הזקן בשולחנו, דמשמע שהיא פרט בקיום מצוה אחרת באופן ד"מן המובחר"; יאריך להוכיח במקור סעודה זו, שהוא זכר לדרך אכילת המן שהיו סועדים ממנו בצאת השבת; יסיק שקדושת השבת עצמו נמשך לסעודה זו, והיא דין בג' סעודות עצמם

א.

יחקור בדין סעודה דמוצ"ש ומקור החיוב בזה

כתב רבינו הזקן בשולחנו (או"ח סי' ש ס"ג. והוא ממג"א שם) בדיני סעודת מלוה מלכה: "טוב לבשל בשר או דבר אחר במוצאי שבת לכבוד סעודה זו, ובזמננו שמאחרין כ"כ סעודה ג' שאין יכולים לאכול במ"ש יכולים לקיים סעודה זו בפירות", ואח"כ ממשיך (בסוגריים!)

בתוך חצע"ג ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. וראה קונטרס השלחן (להררא"ח נאה) מבוא ס"ח. ואכ"מ. – וראה לקמן הערה 30.

1) ולהעיר ממ"ש המהרי"ל (אחי אדה"ז) בשארית יהודה (חאו"ח ס"ו. נעתק בהוספות לשו"ע אדה"ז קה"ת ח"א ע' 52 [356]): שמעתי מפי קדשו (דאדה"ז) פעמים רבות דכל ספק (בשו"ע) העמיד

ו"א צ' להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי² שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד".

ולכאורה צ"ע קצת מ"ש "אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", דלכאורה הול"ל שהיא "מצוה בעלמא"³ וכיו"ב, ולא שהיא "מצוה מן המובחר", שלכתחילה צ"ל קיום המצוה באופן זה דוקא⁴?

ויובן זה בהקדים ביאור מקורה וגדרה של סעודת מלוה מלכה, דחובת ג' סעודות למדו בגמ' (שבת קיז, סע"ב) מג' פעמים "היום" שנאמרו במן (פרשתנו טז, כה. וראה מכילתא שם. ועוד) — "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה" (וי"א שהוא חיוב מה"ת (ראה לבוש או"ח ר"ס רצא. ט"ז סתרע"ח סק"ב. ועוד⁵)), משא"כ סעודת מלוה מלכה לא מצינו עלי' לימוד מקרא.

ובגמ' (שבת קיט, ב) איתא "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", ובפרש"י⁶ "במוצ"ש, נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר", ובהמשך הגמ' שם הובא סיפור דר' אבהו עשו לו במוצאי שבת "עיגלא תילתא" (אע"פ שלא הי' אוכל אלא מעט, "כולייתא"). ובפשטות משמע, שזהו טעמה של סעודה זו⁷, כדי לכבד את השבת ביציאתו ("כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר") ע"י סעודה זו.

ולהעיר דמאמר זה אינו מדבר ע"ד חיוב אכילת סעודה במוצ"ש, אלא רק ע"ד סידור השולחן⁸. וכדמוכח מזה שמאמר זה הובא בש"ס בהמשך למאמר ר' אלעזר "לעולם יסדר אדם שולחנו בערב שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", שבזה פשוט דמ"ש "יסדר אדם

כר". ואכ"מ.

6) ובב"י לטור סי' ש שם (משבלי הלקט): משל שמלווין את המלך ביציאתו כשם שמלווין אותו בכניסתו. וראה שו"ע אדה"ז שם ס"א.

7) וכן משמע לכאורה בפרש"י שבת (קית, א ד"ה אכלי): "ולא תצטרך לאכול בלילה, ואע"ג דאמרינן לקמן לעולם יסדר אדם שולחנו במוצ"ש כו", ומשמע דסידור השולחן היינו גם חיוב אכילת סעודה (אבל ראה לקמן הערה 13). וראה גם רדב"ז לרמב"ם הל' מתנות עניים (פ"ט הי"ג) "ואע"ג דמצוה לאכול במוצ"ש כמי שמלווה את המלך כו".

8) ראה גם מחצית השקל למג"א סי' רדע סק"ב.

2) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"א ס"א (מטוש"ע שם) לענין סעודה שלישית: "החכם עיניו בראשו שלא למלאות בטנו בסעודת הבקר כדי ליתן מקום לסעודה שלישית".

3) להעיר מלשון התוס' (מנחות ה, ב) "אינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא". אבל כיון שבדרך כלל לשון זו מורה להיפך (ככפנים), לכאורה לא הו"ל לאדה"ז לנקוט לשון זו בשו"ע שלו שצ"ל בלשון ברורה.

4) ובנוד"ד, מכיון שסעודה זו היא מצוה מן המובחר, א"כ מדוע לא אמרינן גם בזה "החכם עיניו בראשו" להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי.

5) (וראה תו"ש פרשתנו שם ובמילואים ט"ז). וש"נ. — אבל בשו"ע אדה"ז ר"ס עדר "ורמז לזה

לקראת שבת

שולחנו בע"ש כו"י אינו החיוב דסעודת ליל שבת (שהיא בלילה), אלא הוא חיוב סידור השולחן בע"ש (קודם כניסת השבת),

[והוא מדין כבוד שבת, וכמ"ש הרמב"ם (הל' שבת פ"ל ה"ה) (לאחרי שהביא שני מאמרים אלו להלכה ע"ד סידור השולחן בע"ש⁹ ובמוצ"ש) "כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו", ומביאו שם בהמשך לעוד עניני הכנה שחייבים לעשות בבית בערב שבת בשביל כבוד שבת¹⁰ – ואילו דין סעודות שבת אינו ענין לכבוד שבת, אלא לעונג שבת¹¹].

שמה מובן דגם המאמר "יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת" לא מיירי בחיוב אכילת סעודה, אלא ע"ד אופן עריכת השולחן לסעודה כדי לכבד את השבת ביציאתו¹², ובלשון אדה"ז כאן (סי' ש ס"א. והוא כט"ז שם¹³) "יש לו לעשות הכנה בסידור השולחן כגון פריסת מפה וכיוצא בזה" [דאע"פ שאין בכוונת האדם לאכול אלא כזית, הרי מכבוד שבת (גם ביציאתו) לערוך את השולחן כאילו הוא הולך לאכול "סעודה גמורה" (ל' אדה"ז שם)].

ולכאורה יש מקום לומר, דמעיקר הדין אין סעודה זו חובה, אלא שכיון שכך היא דרכם של בני אדם, לאכול במוצאי שבת, דאף שכבר אכלו סעודה שלישית, הרי כיון שע"ד הרגיל לילה הוא זמן סעודה (ראה פרשתנו טז, ח וברבינו בחיי שם. ועוד), לכן אוכלים עוד סעודה (עכ"פ סעודה קטנה) בלילה [ורק גבי מי שמתפרנס מן הצדקה יש קס"ד בגמ' (שבת ק"ח, א) שלא ליתן לו סעודה למוצאי שבת "דאמרינן ל' מאי דבעית למיכל באפוקי שבתא אכלי' בשבתא" – ובזה הוא הדין דסעודת מלוה מלכה, שמצד החיוב דכבוד שבת, חייבים להכין השולחן לסעודה זו (שבני אדם אוכלים בלא"ה) "כמו לסעודה גמורה" (ל' אדה"ז שם). אבל מי שאינו אוכל סעודה זו בכל לילה אין עליו חיוב אכילה.

אבל אין לומר כן, שהרי מוכח בכ"מ שגוף הסעודה הוי מצוה, וכלשון אדה"ז ש"יכולים לקיים סעודה זו בפירות", ולאח"ז כתב "שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא

(דדוחק גדול לומר שיש חיוב לסדר השולחן מבלי לאכול משהו), אבל אין הכרח שזהו טעם הסעודה, כדי ללוות כו'. והרי לא מצינו שסעודת ליל שבת נק' 'מלוה מלכה' (כמלווה את המלך בכניסתו). ומה שסעודת מוצ"ש נק' 'מלוה מלכה', י"ל לפי שזמן לוויית המלך "ביציאתו" הוא בעת סעודה זו. ולהעיר ממ"ש באל"י רבה כאן (סק"א) שאם נמשך סעודה ג' עד אחר חשיכה א"צ לאכול עוד סעודה רביעית.

13) וגם לדעת הב"ח שם, ש"יסדר שולחנו" היינו הכנת מאכלים כמו לסעודה גמורה (ע"ש), אין הכוונה ב"יסדר שולחנו" לחיוב אכילת סעודה זו, אלא רק הכנת הסעודה.

9) וכבר תמה בב"ח לטאו"ח כאן, למה לא הביא הטור דין זה גם לענין ליל שבת, וכ' דאולי נכלל בדברי הטור סי' רסב. ע"ש.

10) וראה גם טשו"ע ושור"ע אדה"ז ר"ס רסב"א.
11) ראה שבת ק"ח, ב. רמב"ם שם ה"ז ואילך.
טאו"ח סי' רמב. שור"ע אדה"ז שם (בריש הסימן). ועוד.

12) אלא שמה גופא מובן שצ"ל גם סעודה

א) בשו"ע אדה"ז כאן (סי' ש סוס"א) "כמו בכניסתו כמו שנת' בסי' רמ"ב". והוא טה"ד וצ"ל (כמו שנתקן בלוח התיקון בהוצאת קה"ת) "רס"ב", ע"ש. וראה גם ב"ח וט"ז כאן.

לקראת שבת

יט

מצוה מן המובחר בלבד, שמזה מובן שגם גוף הסעודה היא קצת חובה עכ"פ (ועד שיש אומרים (ביאורי הגר"א לשו"ע סמ"א) שסעודה זו צ"ל בפת).
וצריך ביאור, מהו מקורה וטעמה של סעודה זו.

ב.

יוסיף להקשות כמה שב' רש"י גבי סעודה זו

גם צ"ע בדברי רש"י הנ"ל שסידור השולחן במלוה מלכה הוא "ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר", דממשל זה מובן, שעד אז עדיין לא "הלכה" השבת (כמו במשל, שבעת שמלווין את המלך עדיין נמצא המלך בקרב העם המלווים). ולכאורה, אע"פ שחייבים להוסיף מחול על הקודש הן בכניסתו והן ביציאתו (ר"ה ט, א. וש"נ¹⁵), הרי הענין דמלוה מלכה הוא דוקא לאחרי הבדלת וצאת השבת.

ובשו"ע אדה"ז (כאן ס"ב, והוא ע"פ הט"ז סמ"א) כ' ש"יש נוהגין . . לומר פיוטים וזמירות אחר הבדלה ללוות את השבת אחר שיצא כדרך שמלווין את המלך אחר שיצא מן העיר". ועדיין צריך ביאור כנ"ל, דלכאורה, במשל יציאת המלך היציאה היא רק מן העיר, אבל המלווים עדיין נמצאים אצל המלך, ואילו בנמשל, לכאורה לאחרי הבדלה¹⁷ אין קדושת השבת "ביחד" עם בני"י.

ועכצ"ל שגם לאחרי צאת השבת (בהבדלה) עדיין לא הלכה לגמרי. ובנ"כ השו"ע (שערי תשובה לסי' ש שם (ממחזיק ברכה שם סק"ב)) הביאו בשם תלמידי האריז"ל (ראה פ"ח שער השבת קרוב לסופו. סי' האריז"ל שם) "שהנפש יתירה אין הולכת לגמרי עד אחר סעודת מוצאי שבת לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש עד אחר סעודת מוצאי שבת".

וצריך ביאור בגדר זה שהביאו הפוסקים, מהי השייכות בין הליכת הנשמה יתירה (ושבת בכלל) עם סעודת מלוה מלכה, שעד סעודה זו הוי כמלך בצאתו מן העיר שעדיין נמצא בקירוב מקום ועם אנשי העיר, ואנשי העיר מלווים אותו.

ג.

יבאר בזה מן המדובר בכתובים גבי חיוב סעודות זכר למן

יש לומר הביאור בגדר סעודה זו, שהוא מסיפור הכתובים:

16 אלא שבט"ז כ' רק "אחר שיצא המלך", ובאדה"ז מוסיף ומדגיש "אחר שיצא מן העיר".
17 להעיר מרש"י שבת קנ, ב ד"ה המבדיל. וראה פסחים קג, א.

14 וראה גם מחזיק ברכה שם סק"א (הובא בשע"ת שם), ועוד. – ובסי' האריז"ל (ר' שבת).
ועד"ז בקול יעקב) במקומו: ויסדר שולחנו בב' ככרות כו'.

15 וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"א ס"ד.

לקראת שבת

ירידת המן היתה באופן של הלילה הולך אחר היום, וכמפורש בכתוב שירידתו היתה בבוקר (פרשתנו טז, ח. שם, יג. כא), ומהעומר מן שירד בבוקר ה' מזון לשתי סעודות¹⁸, סעודת שחרית וסעודת הערב (וכמ"ש בבעלי התוס' (פרשתנו טז, כב) ד"כל ימות השנה היו עושין מן העומר שני לחמים").

ומזה מובן גם בנוגע למן שירד בע"ש, "שני העומר לאחד" (פרשתנו שם), שהי' באופן של "הלילה הולך אחר היום", דלפי מה שהאריכו במפרשים ובפוסקים (ראה בכ"ז רבותינו בעה"ת שם. טור או"ח סרצ"א בשם "ירושלמי במכילתא" (ובמרדכי שצוין בב"י שם איתא "במכילתין"). וראה יפ"ת (השלם) לבר"פ פ"א, ב. פ"ה ז' ינחמנו למכילתא פרשתנו (טז, ה) ופ' יתרו (כ, יא). ועוד) — מהעומר הראשון אכלו סעודת יום ששי וסעודת ליל שבת, והעומר השני הספיק להם לא רק ל(ב'19) סעודות דיום השבת אלא גם לסעודת הלילה שלאח"ז (מוצאי שבת)²⁰.

[ודוחק לומר שלא אכלו שום סעודה במוצ"ש לפי שכבר אכלו סעודה שלישית²¹ ביום השבת עצמו, שהרי מילתא דתמי' היא לומר שבמשך ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא אכלו שום סעודה במוצ"ש (כי לא ה' להם מה לאכול)²². דנוסף לזה שבדרך כלל אוכל אדם סעודה (לו יהא סעודה קטנה) במוצאי שבת גם כשאכל סעודה שלישית (כנ"ל ס"א), הנה עוד זאת (ועיקר): כיון שמצד כבוד שבת חייבים ללוות את השבת ביציאתו ע"י סידור השולחן לסעודה גמורה, פשיטא שהיו עושין כן גם במדבר (ולהעיר שדוחק גדול לומר שיש ענין שמסדרים שולחן לסעודה גמורה מבלי לאכול כלל)].

ונמצא, שהלחם דסעודת מוצ"ש ה' מהעומר מן שהי' מיוחד לשבת.

ועפ"ז ניתוסף לנו ביאור בלשון חז"ל (כ"ד שם²³) עה"פ (בראשית, ב. ג. ובפרש"י שם (וכן בפרש"י יתרו שם)) "ויברך גו' ויקדש" — "ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן כו' בערב שבת שני עומרים, וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר", דיש לומר, שהחילוק בין ב' הענינים ד"ברכו" ו"קדשו" אינו רק אם הוא ענין חיובי (שירדו שני עומרים בערב שבת) או שלילי (שלא ירד בו המן), אלא הו' ב' גדרים (וזמנים) שונים:

(מבעה"ת) עה"ת (שם, ה). ועוד. שבת של מי (לשבת קיח, א) בשם ס' צבי קודש (ולהעיר מל' אדה"ז בשו"ע או"ח סרצ"א ס"ז). — וראה לקמן הערה 26.

(21) ראה הנסמן לעיל בפנים. ובמושב זקנים עה"ת שם "וכי לא היו מקיימין ג' סעודות". ובפרט להדיעות (נסמנו לעיל בפנים) שהוא חיוב מה"ת.

(22) במושב זקנים עה"ת בתי' הראשון, שאכלו של מוצ"ש בשבת (ע"ד הא דשבת קיח, א במתפרנס מן הצדקה — הובא לעיל ס"ב). אבל למסקנתו אכלו גם במוצ"ש, ע"ש.

(23) וראה גם מכילתא יתרו שם.

(18) דמ"ש (שם, ח. שם, יב) דבערב אכלו בשר ובבקר לחם, בפשטות בא לשלול רק שלא יאכלו בשר בבוקר (כדחז"ל יומא עה, ריש ע"ב), אבל לחם אכלו גם בערב, שהרי עיקר הסעודה בפת.

ועכצ"ל כן לפי הדיעות שהשליו דפרשתנו ה' רק לזמן קצר (תנא דבי אליהו רבה פ"ב. תוס' ערכין טו, ב. ריב"א פרשתנו טז, יג. ועוד).

(19) ולדעת ר' חידקא (שבת קיז, סע"ב) — ג' סעודות (ליום השבת). וראה מושב זקנים שבהערה הבאה.

(20) וכן מפורש בחזקוני פרשתנו (טז, כג) "והוא הדין לסעודת מוצאי שבת". וראה גם מושב זקנים

לקראת שבת

כא

"קדשו במן" היינו ענין במן בקשר לקדושת שבת, דקדושת שבת מחייבת שלא ירד המן בזמן קדוש זה, וענין זה הוא רק בשעות דשבת גופא, בזמן דקדושת שבת (כולל ג"כ זמן של הוספה מחול על הקודש, שגם אז ישנה קדושת שבת);

משא"כ "ברכו במן", הרי ברכת המן ליום השבת אינה מוגבלת להזמן דקדושת שבת²⁴, אלא להמעת לעת דשבת. וכיון דזמן המעת לעת לענין ירידת המן הוא באופן של "הלילה הולך אחר היום", הרי גם לענין זמנה של ברכת המן דשבת כך הוא, שברכת המן דיום השבת נמשכת למוצאי שבת.

[ואדרבה, סעודת ליל ש"ק היתה מהעומר הראשון²⁵ שירד בשביל ערב שבת, ודוקא סעודת מוצאי שבת היתה מן העומר השני שירד במיוחד בשביל יום השבת²⁶, שבו קרה הנס ש"לא הבאיש ורמה לא היתה בו" (פרשתנו טז, כד²⁷)].

ד.

עפ"ז יבאר דיוק הלשון בשו"ע הנ"ל, דסעודת מוצ"ש הוא מגדר ג' סעודות עצמם

ויש לומר, שזהו ג"כ המקור להא דקדושת השבת נמשך עד זמן סעודת מוצ"ש (כנ"ל סעיף ב):

אע"פ שקדושת שבת (ממש) אינה אלא עד לאחרי הבדלה, כשמבדילין בין קודש לחול, הרי ברכת השבת ("ויברך אלקים את יום השביעי" (בראשית שם)), "על כן ברך ה' את יום השבת" (יתרו שם)) היא באופן שנמשכת עד סעודת מוצ"ש²⁸, כשם שב"ברכו במן" נכללה גם ברכת והספקת המזון לסעודה דמוצ"ש.

[ומובן ופשוט, דכשם שקדושת השבת, אע"פ שפירשו חז"ל ד"ויקדש אותו" היינו ש"קדשו במן", מ"מ הרי קדושת שבת היא בכל זמן ובכל הדורות, עד"ז הענין דברכת השבת ה' לא רק בזמן המדבר כשירד המן אלא הוא ענין תמידי בכל שבת בכל הדורות].

וע"פ המבואר בפנים נמצא, שגם במוצ"ש אכלו "מנה של שבת", עם כל הסגולות דאכילת שבת.

(27) וראה חזקוני הנ"ל הערה 20.

(28) ראה סי' האריז"ל (קול יעקב) במקומו, ש"צריך לשמוח בסעודה זו כמו בסעודת שבת כי בסעודה זו יש בה ג"כ הארת שבת", וע"י סעודה זו (שהיא "סעודה ד") נמשך "אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול" (ל' שער הכוונות ענין ויהי נועם. ועד"ז בסי' האריז"ל שם. פע"ח ש' השבת פכ"ד). וראה חז"ב (פח, א) שהובא בהערה 24 (וממשיך שם, ל"סדרא פתורי' תלת זמני . . . ותשרי ברכתא עלי' כל שאר יומי דשבתא").

24) וכ"ה לפי פ"י הזהר (ח"ב פח, א. ועד"ז בזהר פרשתנו סג, ב): ויברך אלקים את יום השביעי. . . מה ברכתא אשתכח ב' . . . כל ברכאן כו' ביומא שביעאה תליין כו' מתברכאן מיני' כל שיתא יומין כו'. וראה הערה 28.

25) אלא שיש דיעות שגם חצי עומר זה נתברך ועשו ממנו ב' לחמים (ראה בעה"ת שנסמן לעיל בפנים). וי"א שירדו ב' עומרים לשבת מלבד העומר דיום ששי (ראה יפ"ת ופי' זה ינחמנו שם. ועוד). ואכ"מ.

26) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו עה"פ (טז, כה) "אכלוהו היום", כי הוא "מנה של שבת ואין ראוי לאכלו בחול". ע"ש (ועד"ז בספורנו שם. ועוד). —

לקראת שבת

וזוהו הטעם שסעודה זו היא "סעודת מלוה מלכה", שאז מלווים את השבת ביציאתו, כיון שבסעודה זו הוא גמר "ברכת" השבת.

וע"פ כהנ"ל אולי יש לומר עוד, שיסודה של סעודה זו הוא – זכר למן, דכיון שהעומר מן דשבת כלל גם הסעודה דמוצ"ש, לכן, כמו שחייבים באכילת ג' סעודות דשבת זכר למן, הרי זכר זה עצמו מחייב ג"כ אכילת סעודה זו (כמו שבנ"י במדבר אכלו סעודה זו מהמן שירד ליום השבת).

ועפכ"ז אתי שפיר ומחזור ביותר ל' אדה"ז הנ"ל "שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", דיש לומר שכוונתו בזה, שע"י סעודת מלוה מלכה הרי המצוה דג' סעודות היא "מצוה מן המובחר". כלומר, אין החיוב דסעודת מלוה מלכה רק ענין בפני עצמו (כדי ללוות את השבת, שענין זה אינו ענין לשאר סעודות דשבת שזמנם בשבת עצמו), אלא הוא (גם) חלק מחובת ג' סעודות²⁹, דקיום מצות ג' סעודות באופן ד"מצוה מן המובחר" ה"ז כשאוכל גם סעודת מלוה מלכה, שאז הזכר ל"ברכו במן" הוא בשלימות³⁰.

ראוי להקדים סעודה ג' כו'. וי"ל שמטעם זה גופא נקט אדה"ז לשון "מצוה מן המובחר" להדגיש טעם ספיקו כו'. ולהעיר מפתח הדביר לשו"ע או"ח סי' ש' סק"א.

29) ועפ"ז מובן עוד יותר מ"ש באלי' רבה הנ"ל.

30) וי"ל שזוהו גם הטעם שהעמידו אדה"ז בחצע"ג (ראה לעיל הערה 1) – כי כיון דהוי "מצוה מן המובחר" דכללות מצות ג' סעודות אולי

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת הש"ת

"שירו לה"

"השיר והזמרה בשעת התפילה, יש בהם משום סגולה עצמית להוציא את הנפש הבהמית ולברר את הטוב וכן לעורר את הכוונה הפנימית"

שמחת תורה תרס"א בערב, בשעת הקידוש לפני ההקפות, דיבר הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק ביאור נרחב משולב בכמה סיפורים מזקני החסידים בעניינים המבוארים ב"קונטרס התפילה" שבמשך שנת תר"ס נלמד ברבים במאות מקומות במדינה ומחוץ למדינה.

באותה שיחה, התעכב הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק על מנהג החסידים לנגן בשעת התפילה, פעם בניגון שמחה, פעם בניגון מרירות, פעם בניגון של רצוא, פעם בניגון של שוב, פעם בניגון של כלות הנפש ופעם בניגון של אהבה בתענוגים, וכל הניגונים האלה מנוגנים בהתלהבות החב"דית המיושבת, בדביקות ובגעגועים לנעלה.

השירה בתפילה החלה במשה רבינו. כתוב "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת". שירה זו שר משה רבינו יחד עם בני ישראל. ואילו בשעת התפילה שר משה לעצמו.

הרבי - רבינו הזקן - יסד את דרכי החסידות על בסיס נאמן. נגינה בכלל ובשעת התפילה בפרט, היא אחת מדרכי החסידים.

ר' משה ווילנקר ור' פנחס רייזעס, מתלמידי ה"חדרי" הראשונים של רבינו הזקן, סיפרו, שעוד בתחילה לאחר הבחינה בלימודים, שלחם רבינו הזקן אל משה זלמן איש השדה (פלדמן) שילמד אותם ניגונים.

משה זלמן היה יהודי בשנותיו האמצעיות, יהודי למדן, עסק בחסידות והיה שתקן גדול ומנגן חזק. בימים הנוראים ובימים טובים היה בעל התפילה אצל הרבי, וברוב ימי הקיץ היה לוקח ספר בידו יוצא אל מחוץ לעיר אל בין השדות ללמוד ולנגן. נגינתו היתה שם דבר בכל הסביבה. כן היתה מפורסמת הנהגתו באהבת השדה, ומשום כך כינוהו בשם משה זלמן איש השדה (פלדמן).

פעם אחת - מספרים החסידים ר' משה ווילנקר ור' פנחס רייזעס - נכנס הרבי אל בית המדרש הקטן, בו ישבו הם ועוד מספר אברכים ולמדו, התיישבו ליד השולחן, נשען על ידיו הקדושות ושקע בדביקות למשך זמן. כשהתעורר מדביקותו, למד בעל פה המשנה הבאה (שבת פ"ה משנה א'): :

"במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה. זמן התפילה הינו ה"שבת" של יום החול. "במה בהמה יוצאה" - על ידי איזו עבודה בתפילה אפשר להוציא את הנפש הבהמית. דרגות שונות בנפש הבהמית: גמל, נאקה, חמור, סוס, וכלפי כל דרגא סדר עבודה מיוחד. ברם, העבודה הכללית היא ש"כל בעלי השיר יוצאים בשיר ונכנסים בשיר". שיר פירושו טבעת המקשרת את החבל. יוצאים בשיר ונכנסים בשיר זה רצוא ושוב. השיר והזמרה בשעת התפילה יש בהם משום סגולה עצמית להוציא את הנפש הבהמית ולברר את הטוב וכן לעורר את הכוונה הפנימית".

ב"תורה" זו קבע הרבי בקרב החסידים את העבודה שבלב, עורר בהם את כח הנגינה ומסר לחסידים את הכוח שקול הנגינה יעורר את הכוונה.

זה היתרון בתפילה לגבי תורה. שכן, חסידות יכולים ללמוד הרבה אנשים, כי בחסידות ישנם הרבה עניינים, שרבים אפשר להם להבינם, אבל ישנם גם כאלה שאי אפשר להם להבינם. ואילו להתפלל תפילה חסידית יכולים הכל, לא רק רבים אלא כולם.

התפילה נתקנה במקום התמידין, וידוע שרזא דקורבנא עולה עד רזא דאין-סוף (ראה זח"ב רלט, א. זח"ג כ"ב). תפילה חסידית של חסיד פשוט בעל קבלת עול, עולה עד רזא דאין סוף. על החסידים להתאמץ בעבודת התפילה וא-לקי אבותינו רבותינו הקדושים יהיה בעזרם.

שיחה קדושה זו ארכה, תוך הפסקות קטנות, כמה שעות. רק בשעה שלש אחרי חצות הלילה הלכו ל"הקפות", ואחרי השעה חמש - לפנות בוקר - סיימו את ההקפות הליליות.

